

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΝΑΓΗ ΒΟΥΡΛΟΥΜΗ

Αθήνα, 14/5/19

Σας ευχαριστώ για την τιμητική πρόσκληση να είμαι ο ομιλητής στο αποψινό δείπνο σας.

Θέμα της ομιλίας μου είναι το Σύνταγμά μας. Μου το εισηγήθηκε ο Πρόεδρος σας και παλιός φίλος Λεωνίδας.

Θα διερωτηθούν πολλοί από εσάς, μήπως το θέμα έρχεται κατόπιν εορτής; Νομίζω όχι. Η διαδικασία αναθεώρησης έχει ουσιαστικά τελειώσει αλλά η σημασία του Συντάγματος παραμένει. Έστω και με ταχύτητα παγετώνος, η τωρινή Βουλή περνά την αλλαγή του άρθρου 32, κύριου υπεύθυνου για την κυβερνητική αστάθεια των τελευταίων ετών. Δεν θα χρειάζεται πια να διαλύεται η Βουλή σε περίπτωση αδυναμίας εκλογής ενός μάλλον διακοσμητικού Προέδρου της Δημοκρατίας. Και του άρθρου 86 για την ποινική ευθύνη εν ενεργεία πολιτικών, διάταξης που πρόσβαλε το δημόσιο αίσθημα. Χάθηκε όμως η ευκαιρία να διορθωθούν πολλά ακόμη και πιο σημαντικά. Το Σύνταγμα πρέπει να παραμείνει ψηλά στην δημόσια ατζέντα.

Επικρατεί η άποψη ότι η ενασχόληση με το Σύνταγμα είναι προνόμιο των Καθηγητών, των Δικαστικών και νομομαθών και ότι να ανακατεύονται κοινοί θνητοί όπως εμείς, αγγίζει τα όρια της ιεροσυλίας.

Διαφωνώ απόλυτα. Με όλον τον σεβασμό που τους έχω, οι Καθηγητές και λοιποί στερούνται συνήθως πρακτική πείρα και ιδίως οι Δικαστικοί είναι άκρως συντηρητικοί. Η συζήτηση για το Σύνταγμα μπορεί να ωφεληθεί πολύ από την συμμετοχή ατόμων με διαφορετικές εμπειρίες. Το Σύνταγμα είναι κοινή ιδιοκτησία όλων των πολιτών και σαν εργαλείο διοίκησης τους αφορά. Επηρεάζει τη ζωή μας πολύ περισσότερο από ότι φαίνεται εκ πρώτης όψεως. Επομένως, έχουμε κάθε δικαίωμα, θα έλεγα ακόμη και υποχρέωση, να εκφράζουμε την γνώμη μας γι' αυτό, να διαμορφώνουμε άποψη για το αν εκπληρώνει τον προορισμό του, με άλλα λόγια, αν συμβάλλει στην καλή διακυβέρνηση της χώρας.

Γνώμη βέβαια αν το έχουμε διαβάσει. Πόσοι το έχουν κάνει;

Σε άλλες δημοκρατίες το διδάσκουν στις μικρές τάξεις των σχολείων. Εδώ, αμφιβάλλω αν ένας στους δέκα Έλληνες το γνωρίζει ή θεωρεί ότι του πέφτει λόγος για το περιεχόμενό του. Είναι αυτό μία από τις αιτίες που συνεχώς αποτυγχάνουν οι προσπάθειες να αναθεωρηθεί και εκσυγχρονιστεί ουσιαστικά.

Αδιαφορούσα κι εγώ με το Σύνταγμα αλλά η εμπλοκή μου από νωρίς με την διοίκηση μεγάλων οργανισμών, με πιο πρόσφατο τον ΟΤΕ, με έπεισε για την σημασία που έχουν για την καλή διακυβέρνηση οι σωστοί κανόνες και η τήρησή τους. Είτε αυτή ασκείται σε μικρή, είτε σε μεγάλη κλίμακα η εξουσία, για να είναι σεβαστή χρειάζεται νομιμοποίηση, και την εξουσία νομιμοποιεί το καταστατικό. Στο πολιτικό επίπεδο αυτόν τον ρόλο παίζει το Σύνταγμα.

Η ζωή και εργασία στην Ελλάδα, όποιο επάγγελμα και αν ασκούμε, αλλά και η καθημερινότητα, μας φέρνει συνεχώς σε επαφή με το κράτος και η εμπειρία εκεί είναι τραυματική. Δεν είναι ανάγκη να επεκταθώ.

Ψάχνοντας τις αιτίες της κακοδιοίκησης, και του γνωστού επιχειρήματος ότι κάθε ενέργεια που δεν αρέσει σε κάποιους, είναι «αντισυνταγματική», αναγκάστηκα εκ των πραγμάτων να μελετήσω το Σύνταγμα.

Πολύ σύντομα κατέληξα ότι δεν εξυπηρετεί τον στόχο της καλής διακυβέρνησης και ότι χρειάζεται αλλαγές, όχι σ' εκείνα που αφορούν την μορφή του πολιτεύματος αλλά σ' ένα σωρό άλλα που όμως υπαγορεύουν τον τρόπο λειτουργίας του. Υπάρχουν μέσα στο Σύνταγμα πολλά στραβά. Άλλα γιατί έχουν αλλάξει οι συνθήκες από τότε που ψηφίστηκαν, άλλα που οφείλονται σε εκ γενετής κακοτεχνίες, και τα περισσότερα γιατί έχουν μπει μέσα για να εξυπηρετούν σκοπιμότητες και συμφέροντα.

Έτσι άρχισα κι εγώ να γράφω για το Σύνταγμα και αυτό με έφερε σε επαφή με πολλούς που είχαν καταλήξει στα ίδια με εμένα συμπεράσματα. Πριν δύο χρόνια μου έγινε η τιμή να συμπεριληφθώ μαζί με άλλους πέντε, τους καθηγητές Νίκο Αλιβιζάτο, Γιώργο Γεραπετρίτη, Φίλιππο Σπυρόπουλο και Γιάννη Κτιστάκι και τον πολιτικό Στέφανο Μάνο, στην ομάδα που έγραψε το βιβλίο, «Ένα καινοτόμο Σύνταγμα για την Ελλάδα». Είναι η πρώτη φορά που έχει γίνει τέτοια εργασία στον τόπο μας. Σχολιάζεται κάθε άρθρο και όπου κρίνεται σωστό δίνεται εναλλακτική νομική διατύπωση. Δεν θα μιλήσω περισσότερο γι' αυτό, αλλά σας συστήνω να το πάρετε και να το διαβάσετε προσεκτικά. Το Σύνταγμα που προτείνουμε έχει περίπου 11.500 λέξεις σε σύγκριση με το φλύαρο εν ισχύ, που έχει περίπου 25.000.

Η συμβολή μου στην συγγραφή ήταν κυρίως από την πλευρά της πρακτικής πείρας στη διοίκηση. Θα αρκεστώ εδώ σε μερικά παραδείγματα και γενικές παρατηρήσεις για να καταδείξω τις βελτιώσεις που εισηγηθήκαμε στον τομέα αυτό.

Η ιστορία έχει δείξει ότι θεσμοί που δεν έχουν την δυνατότητα να εξελίσσονται και προσαρμόζονται στις αλλαγές που φέρνει ο χρόνος, καταρρέουν.

Το μεταπολεμικό Σύνταγμα της Γερμανίας έχει αναθεωρηθεί πάνω από 70 φορές, δεκάδες επίσης και της Γαλλίας. Εδώ, το άρθρο 110 εμποδίζει ουσιαστικά την αναθεώρηση ή, για να ακριβολογώ, την κάνει εξαιρετικά δύσκολη, ακόμη και για διατάξεις που έχουν αποδειχτεί παρωχημένες, βλαβερές που προσβάλλουν το δημόσιο αίσθημα και πάντοτε για διατάξεις που δεν αφορούν τις αρχές του πολιτεύματος. Η εισήγησή μας είναι οι αναθεωρήσεις των μη θεμελιωδών άρθρων να γίνονται με απλούστερες διαδικασίες, ιδίως σε ένα Σύνταγμα όπως το δικό μας που δεν αρκείται σε γενικές αρχές αλλά προσπαθεί να μικρορυθμίσει τα πάντα στη λειτουργία του κράτους. Το άρθρο 110 προτάθηκε για αναθεώρηση αλλά η πλειοψηφία το απέρριψε. Η αντίδραση στην αλλαγή του άρθρου 110 οφείλεται κυρίως σε συμφέροντα ισχυρών ομάδων που τυγχάνουν προνομιακής μεταχείρισης από το Σύνταγμα.

Το Σύνταγμα δεν ορίζει εκλογικό σύστημα. Η κάθε πλειοψηφία μπορεί να το αλλάξει όπως την συμφέρει, για τις μεθεπόμενες εκλογές. Εμποδίζεται έτσι η δημιουργία κομμάτων αρχών, συντηρείται η αβεβαιότητα και αν δεχτούμε ότι ένα Σύνταγμα έχει και εκπαιδευτικό ρόλο, η δυνατότητα αλλαγής των κανόνων της πολιτικής αναμέτρησης από μια προσωρινή πλειοψηφία είναι άθλιο μάθημα γενικότερης πολιτικής συμπεριφοράς. Εισηγηθήκαμε πάγιο εκλογικό νόμο, στις γενικές γραμμές του τι ισχύει στη Γερμανία ώστε να προκύπτουν ισχυρές κυβερνήσεις. Στην τωρινή αναθεώρηση το κυβερνών κόμμα προτείνει πράγματι να μπει άρθρο με εκλογικό σύστημα αλλά προτείνει και απλή αναλογική, ακυρώνοντας έτσι στην πράξη την ίδια του την πρόταση.

Οι περισσότεροι από εσάς ασχολούνται με κάποιο είδος διοίκησης ή διαχείρισης. Γνωρίζετε την σημασία που έχει η συνέχεια και ο επαγγελματισμός. Η διοίκηση στην Ελλάδα ήταν πάντα χολή αλλά χάλασε τελείως όταν την δεκαετία του 1980 καταργήθηκαν οι Γενικοί Διευθυντές των Υπουργείων. Χρειάζεται μόνιμη, με θητεία ηγεσία των υπηρεσιών του κράτους, προστατευμένη από πολιτικές παρεμβάσεις, αλλιώς ματαιοπονούμε. Αυτό μπορεί να γίνει μόνον με την Συνταγματική της κατοχύρωση. Το εισηγηθήκαμε, όπως και υποχρεωτική αξιολόγηση κρατικών υπαλλήλων, με κίνητρα αλλά και συνέπειες.

Δεν μπορεί να μιλήσει κανείς για το Σύνταγμα και να μην αναφερθεί στο κρατικό μονοπώλιο στην ανώτατη εκπαίδευση, σκάνδαλο πρώτου μεγέθους και ένα από τα μεγαλύτερα εμπόδια στην πρόοδο του τόπου. Το σχετικό άρθρο 16 δεν κρίθηκε αναθεωρητέο και θα περιμένουμε 10 χρόνια για να ξανάρθει, σύμφωνα με το 110.

Η επίδραση του Συντάγματος στην οικονομική επίδοση της χώρας μας είναι κατά τη γνώμη μου καθοριστική. Εκφράζει τον κρατισμό της δεκαετίας του 1970, διεθνή τότε τάση, ενισχυμένη στην Ελλάδα λόγω της χουντικής περιπέτειας. Δεν είναι φιλικό το Σύνταγμα προς την ιδιωτική πρωτοβουλία, την υποπτεύεται. Τείνει προς ένα υπερ-συγκεντρωτικό κράτος που θέλει να ρυθμίζει και να ελέγχει τα πάντα, που όμως είναι ανίκανο να το πράξει.

Η έλλειψη πολιτικής σταθερότητας, η απουσία ασφάλειας δικαίου, η σύγχυση αρμοδιοτήτων, το κομφούζιο και η αναξιοκρατία που επικρατούν στο δημόσιο, αυξάνουν απαγορευτικά το κόστος της δημιουργίας, αποθαρρύνουν την επένδυση και μας κρατούν στον πάτο της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Δεν φταίει βέβαια γι' αυτά μόνο το Σύνταγμα αλλά οπωσδήποτε έχει κι αυτό το μερδικό του. Ακούμε συχνά ότι η ενασχόληση με το Σύνταγμα είναι χαμένος καιρός. Όσο τέλειο και να είναι, η νοοτροπία των Ελλήνων τους κάνει ανίκανους να κυβερνηθούν καλά. Διαφωνώ. Η πείρα μου είναι ότι οι σωστοί κανόνες και οι συνέπειες στην μη τήρησή τους οδηγούν σε καλά αποτελέσματα, και στην Ελλάδα. Για παράδειγμα, τι έχει να κάνει η νοοτροπία με το κρατικό μονοπώλιο στην ανώτατη παιδεία;

Και τελειώνω με το ερώτημα. Είναι οι νοοτροπίες των λαών που διαμορφώνουν τους θεσμούς, ή οι θεσμοί που καθοδηγούν τους πολίτες και διαμορφώνουν συνήθειες και συμπεριφορές; Μήπως θεσμοί που είναι κακά σχεδιασμένοι συντηρούν τα ελαττώματά μας;

Οι εισηγήσεις στο βιβλίο μας συμπίπτουν με τις προτάσεις αρκετών κομμάτων στην τωρινή αναθεώρηση. Αυτό δεν είναι τυχαίο γιατί είναι προτάσεις που υπαγορεύονται από κανόνες καλής διακυβέρνησης και εθνικού συμφέροντος. Δυστυχώς η κυβερνητική πλειοψηφία τις απέρριψε, πλην δύο και έτσι χάθηκε ακόμη μια ευκαιρία να εκσυγχρονιστούμε.